
Језик данас

НОВА СЕРИЈА

ГЛАСИЛО МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КУЛТУРУ УСМЕНЕ И ПИСАНЕ РЕЧИ

Рајна Дражићевић

ПРИЛОГ ЛЕКСИЧКОМ НОРМИРАЊУ (НА ПРИМЕРУ НЕОЛОГИЗМА СЕЛФИ)

Уредништво Оксфордског речника енглеског језика изабрало је 2013. године именицу *selfie* (селфи) за победника избора за Реч године. Ова именица је први пут употребљена 2002. године у Аустралији. Зна се и да ју је први употребио један студент на неком блогу. Реч се учестало користи тек од 2012. године. *Селфи* је фотографија на којој се налази особа која је сликала саму себе. Таква фотографија је обично снимљена камером на мобилном телефону или на компјутеру. Данас се та реч све више шири и стапа са другим речима, што представља извориште нових неологизама (исп. Oxford English Dictionary): *helfie* = *hairstyle* + *selfie* (фотографија властите косе), *welfie* = *workout* + *selfie* (фотографија на којој се види аутор током или након физичких вежбања), *drelfie* = *drunk (en)* + *selfie* (фотографија пијаног аутора), *bookselfie* = *book* + *selfie* (фотографија на којој се види и књига коју аутор чита) итд. Уредништво Оксфордског речника се једногласно определило да *селфи* постане реч 2013. године зато што је забележен изразит пораст учесталости употребе ове лексеме, а увећава се и број твореница у енглеском језику које настају од ове речи као мотивне.

Реч *селфи* се све фреквентније користи и у већини других језика. Овај неологизам се углавном не преводи, већ се као сасвим неприлагођена лексема енглеског језика неометано користи и у српском језику.

Хрватски лингвисти, значајно склонији бризи о лексичком нормирању од српских, покушали су *селфију* да стану на пут. А. Халоња и Ј. Худечек, сарадници Института за хрватски језик ХАЗУ, спровели су занимљиво истраживање (исп. Халоња и Худечек 2014). Тражили су од загребачких студената да покажу своју креативност у осмишљавању превода за реч *селфи*.

БОЖИЋ У ЦАРИГРАДУ

Називи хришћанских празника у науци о језику означавају се термином еортоними. Један од најзначајнијих хришћанских празника свакако је Божић и, као што је познато, тај празник је посвећен рођењу Исуса Христа. У свим словенским језицима постоје официјелни, званични називи празника и народни називи. Ова двојност условљена је појединачном традицијом сваког народа која је уткана у народне називе празника.

Званичан црквени назив у српском језику јесте *Рођење Христџово (Рођење Госџода Исуса Христџа)*, а народни је *Божић*. Наравно, народни називи (по мишљењу неких аутора „редуковани називи“) јесу распрострањенији, јер је коришћење пуних назива ограничено употребом у црквеним календарима, богослужбеним језицима и богословској литератури. Познато је да се празновање Божића код Срба разликује од прослављања овог празника код других православних народа. Те разлике нису теолошке, већ културолошке природе и укључују, осим пратећих елемената као што су: бадњак, полагајник, чесница и сл., и особен стандардни назив за празник Христовог рођења – Божић.

Старословенску деминутивну лексему *bōžić* (*mali bog > *Isus Hrist) чува још само савремени српски језик (у бугарском језику стандардни назив за Божић је *коледа*; у неким дијалектима *коледо*, док бугарски етимолошки речник бележи да се лексема *божик* / *божич* користила само у западним и југозападним дијалектима).

Хришћанска лексика у савременом турском језику у највећој мери је грчког порекла, док је веома занимљива чињеница да савремени турски језик користи две лексеме којима се означава празник Христовог рођења. Као еортоним за празник православних хришћана који се слави 7. јануара по грегоријанском календару чува се лексема *Восик* (што одговара српском називу *Божић*), а за Божић који се слави 25. децембра (као и за католички Божић) користи се засебна лексема *Noel*, пореклом из француског језика. Такође, лексема *Восик* налази се у основи компаративног дела поредбене фразеолошке јединице *Восик dotuzuna dönnek*, која има значење „много дебео, јако угојен, ухрањен“. Семантичка структура ове фразеолошке јединице је провидна, јер је у народу познат обичај припремања свињског меса за божићну трпезу, што карактерише православне обичаје прослављања поменутог празника. Хришћанска, православна културна информација у овом поредбеном фразеологизму садржана је у атрибуту *божићни*. И у српском језику постоји

компарација *дебео као њрасе (свиња)*, али без атрибута, што је и очекивано, јер није истоветан однос према свињском месу у различитим културно-језичким концептима разнородних култура и народа.

Може се претпоставити да су директни културни и језички контакти резултирали на примеру лексеме *Восик / Божић* ретком интерференцијом српског на турски језик. Веома је занимљиво и интердисциплинарно питање начина и времена преузимања ове лексеме. Осим масовних миграција становништва у српским и суседним земљама у време турских освајања, и сами Турци су често вршили таква расељавања и премештања српског становништва, нарочито у периоду од 15. до 17. века. Изузев премештања по казни или ради насељавања опустелих крајева, разлог за то било је и узимање радне снаге и људства за обављање великих послова. Једна од таквих присилних миграција била је и сељење становништва из околине Јагодине и насеља крај Велике Мораве у село Учдере, које су досељеници и основали. Имали су и једну посебну дужност – да тешу камен за велике грађевине у Цариграду. Међутим, одатле су се преселили у Бајрамич, вероватно у првој половини 18. века. Тачно време пресељавања из Србије на Галипоље тешко је утврдити. Научна претпоставка да је то најкасније 17. век поткрепљена је чињеницом да су галипољски Срби у свом говору развили многе посебне одлике, а за развитак појединих дијалекатских особина потребан је дужи временски период. Иако нису имали српског свештенства, ни службу на црквенословенском језику, већ су имали грчке свештенике и грчку цркву, ипак су се етнички одржавали као Срби. Под тим утицајем, слава је код њих замењена слављењем имендана, али се очувало традиционално слављење Божића, уз поздравно честитање: „Честит (ти) Божић!” и спомињање лексеме *Божић* у народним песмама. Друго масовно померање становништва које овде спомињемо датира из 16. века. Након освајања Београда, 29. августа 1521. године, султан Сулејман наредио је да се део становника Београда пресели у Цариград. Према изворима које је проучавао и забележио Стојан Новаковић, Срби су, по султановом допуштењу, понели са собом и поједине велике православне светиње међу којима су биле и мошти Св. Петке, мошти царице Теофаније и чудотворна икона Мајке Божије, за коју се претпоставља да је „живописана руком Св. Јеванђелисте Луке”. Ове велике светиње биле су и разлог што су српске исељенике у Цариграду дочекали патријарх, свештенство и мноштво народа. Новаковићева истраживања историјских списа и разгледање планова Цариграда сведоче о томе да су трагови насеља где су били смештени београдски досељеници јасно постојали крајем 19. века: „опазили смо на неколико стотина метара северно од Једи-куле (седам кула) ... цркву и улице око ње са натписом Белиград-Махала”. У историјским записима наш научник пронашао је податке о томе да је

султан београдске досељенике населио у „Насеље Београдско у подграђу Саматија, као и село Београд”. Становници села имали су задатак да се брину о водоводу за цео град и за села око Босфора. На самом том месту, Стојан Новаковић је сазнао најпре за постојање топонима *Белџрад* (назив за село и шуму), као и за црквицу уз село са гробљем. Сви знаци били су на грчком језику, што сведочи о утапању досељених Срба у други православни народ. Такође, утврдио је и постојање Белиград-Махале (Београдског насеља) на 700–800 м од замка Једи-куле ка северу и у том делу смештену цркву Успења Свете Богородице, познату као Београдска црква. Он сведочи и о сиромашној грађевини са богатством у иконама, обложеним сребрним накитом, која је реконструисана 1837. године и претворена у грчку цркву, али није наишао на трагове који би указивали на старе становнике и њихову народност. Савремена слика овог простора знатно је измењена не само због урбанизованог насеља у околини већ и због чињенице да Београдска црква више није позната под тим називом, већ као *Панаџија*, а да је за обилазак потребна дозвола патријарха. Црква се отвара на празнике Успења Пресвете Богородице (28. августа) и на празник Светог Трифуна, када патријарх служи литургију за мали број Грка који живе у том делу Истанбула. О судбини наших досељених сународника, као и о њиховом црквеном животу, више података могло би се пронаћи у Васељенској патријаршији, као и у Османском државном архиву у Истанбулу. Наведене белешке и савремени подаци сведоче о томе да се досељено српско становништво одавно асимилovalo у грчко становништво, тако да Срба на том простору више нема.

Тешко је утврдити где је и када лексема *Божих* тачно усвојена, тј. када је заживела у турском језику. Да ли је то повезано са вековним принудним досељавањем српског становништва на ту територију, да ли је од тих исељеника остао тај назив у народном говору или он своју употребу дугује присуству у званичним документима попут дефтера, остаје као отворено научно питање и задатак за будућа контрастивна лингвистичка истраживања.

